Затверджено
Рішення педагогічної ради

Старокотельнянського ліцею

Протокол № ___ від _____ 2025 року

Голова педагогічної ради _____ _____

Навчальна програма «Підприємництво і фінансова грамотність. 8-9 класи» укладена на основі модельної навчальної програми **«Підприємництво і фінансова грамотність. 8-9 класи»** для закладів загальної середньої освіти (авт. Кузнєцова А.Я., Довгань А. І., Часнікова О. В., Шніцер О. П., Тригуб О. В., Гірченко Т. Д., Шабанова О. В., Харченко А. М., Нагайчук Н. Г.)

Зміст навчальної програми забезпечує підручник «Підприємництво і фінансова грамотність» за загальною редакцією А. Кузнєцової та авторського колективу

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»
(наказ Міністерства освіти і науки України від 24.12.2024 № 1787)

Актуальність підвищення рівня фінансової грамотності населення України зумовлена викликами, які постають сьогодні як перед окремою людиною, так і перед громадою, суспільством в цілому. Ключ до подолання бідності, досягнення високого рівня соціальних стандартів в країні – економічна освіта, фінансова грамотність та ділова активність, молоді в першу чергу.

У ст. 12 Закону України «Про освіту» задекларовано завдання формування ключових компетентностей, спрямованих на досягнення загальної освітньої мети, одна з яких – підприємливість та фінансова грамотність.

Модельна програма навчального курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» дозволяє реалізувати це завдання, зміст навчання спрямований на вироблення практичних навичок економічної, зокрема фінансової поведінки учнів. Програма також сприяє формуванню в учнів ключових компетентностей та наскрізних умінь.

Програма розроблена відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти (2020 р.) з урахуванням вікових, загальнонавчальних і психологічних особливостей учнів другого циклу навчання базової освіти. Зміст навчальних занять, методи роботи націлені на формування відповідальності учня за власні вчинки, виховання почуття обов'язку, толерантності, прагнення до пізнання й істини, цілеспрямованості, наполегливості, ощадливості, працьовитості, екологічної свідомості; сприяють виявленню конструктивної активності, формуванню відповідальності за прийняття виважених рішень під час власної й групової діяльності, усвідомленню значення набутих компетентностей для успішної самореалізації, усвідомленню залежності добробуту і фінансового успіху від рівня опанування здобутками сучасної науки і техніки, обстоюванню важливості ощадливого та раціонального використання ресурсів, раціонального господарювання тощо.

Мета програми — формування та розвиток ключових підприємницьких та фінансових компетентностей учнів.

Для виконання мети, мають бути реалізовані наступні **завдання**:

- формувати уявлення про економічну та фінансову сфери життя людини;
- формувати навички отримання та застосування інформації у процесі прийняття життєвоважливих економічних рішень;
- виявляти та розвивати в учнів підприємницькі, пізнавальні, дослідницькі, творчі, комунікативні здібності;
- підвищувати активність та мотивацію учнів до підприємницької діяльності та активної економічної поведінки;
- набувати досвіду різноманітних форм діяльності (індивідуальної і колективної), досвіду пізнання й самопізнання;
- формувати систему цінностей, обачливої фінансової поведінки, економічну культуру, здоровий спосіб життя.

Цей курс реалізує діяльнісний, компетентнісний, особистісно орієнтований, дослідницький, рефлексивний, проблемно-ситуативний та інші підходи до навчання.

Реалізація завдань модельної програми сприяє формуванню в учнів ключових компетентностей, зокрема:

- **підприємливості та фінансової грамотності**, що передбачають ініціативність, спроможність використовувати можливості та реалізовувати ідеї у виконанні проєктів і корисних для громади ініціатив; готовність брати відповідальність за прийняті рішення;
- **громадянської та соціальної**, що виявляються в умінні конструктивно співпрацювати під час досліджень, групових і парних форм роботи; дбайливому ставленні до особистого, соціального здоров'я, дотриманні здорового способу життя; спроможності діяти в умовах невизначеності та багатозадачності; освоюванні норм і способів співпраці та спілкування з однолітками й дорослими;
- **компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій,** а саме оволодіння науковим способом пізнання природи, застосування природничих знань для пояснення явищ природи, розуміння змін, зумовлених людською діяльністю; відповідальність за наслідки такої діяльності;
- **вільне володіння державною мовою**, збагачення її науковою термінологією;
- **математичної,** у процесі розв'язуванні практичних завдань;
- **інноваційності,** а саме розуміння своїх здібностей і можливостей, мотивації працювати над собою і робити світ кращим;
- **екологічної,** а саме здобуття навичок ощадливого використання природних ресурсів, розуміння відповідальності за свої вчинки;
- **інформаційно-комунікаційної,** що виявляється в застосовуванні інформаційно-комунікаційних засобів у навчанні та життєвих ситуаціях, умінні планувати та здійснювати інформаційний пошук в енциклопедіях, науково-популярних виданнях, інтернеті, під час екскурсій, обробляти інформацію, перетворювати її, аналізувати й робити висновки;
- **навчання впродовж життя,** що реалізується через бажання вдосконалювати свої здібності та поповнювати знання, формувати розуміння необхідності ключових компетентностей для вибору професії та досягнення успіху в житті; розвивати особистісний потенціал у процесі дослідницької та творчої діяльності;
- **культурної,** а саме шанобливе ставлення до національної та світової наукової спадщини, здатність розуміти та цінувати творчі способи вираження ідей та емоцій через різні види мистецтва та інші культурні форми; прагнення до розвитку й вираження власних ідей, почуттів засобами культури та мистецтва;

Реалізація модельної навчальної програми курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» сприятиме формуванню в учнів наскрізних вмінь, а саме:

- читати з розумінням, висловлювати припущення, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту, висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту;
- висловлювати власну думку в усній і письмовій формі;
- критично і системно мислити, визначаючи характерні ознаки фінансових явищ, подій їх взаємозв'язків; уміння аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, розпізнавати спроби маніпулювання економічними даними, оцінювати надійність джерел достовірності інформації;
- логічно обґрунтовувати власні судження і висновки;
- діяти творчо, ініціативно, креативно, продукувати нові ідеї, уміти їх випробовувати;
- конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, що дозволяють розв'язувати проблеми на основі розуміння причин та обставин, якіпризводять до їх виникнення, досягнення поставлених цілей з урахуванням можливих ризиків та наслідків;
- співпрацювати з іншими, планувати власну та групову роботу, підтримувати учасників групи, допомагати іншим і заохочувати їх до досягнення спільної мети.

Структура курсу. Програма курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» розрахована учнів 8 і 9 класів і передбачає: 17 год у 8 класі та 35 год у 9 класі. Вона охоплює 4 взаємопов'язані розділи, матеріали та форми навчальної діяльності яких дозволять формувати в учнів підприємницьку компетентність та фінансову грамотність.

Структура курсу підпорядкована певній логіці, яка спирається на основні принципи пізнання, а саме:

- науковості;
- доступності навчання;
- зв'язку з життям;
- свідомості й активності учнів у навчанні; ► навчання у процесі діяльності.

У 8 класі курс «Підприємництво і фінансова грамотність» охоплює 2 розділи. Розділ **«Прикладні фінанси»** знайомить учнів з темами «Гроші у житті людини», «Фінансова поведінка» та «Ролі людини: особистість, споживач, громадянин».

Розділ **«Родинні фінанси»** передбачає ознайомлення з темами: «Потреби та інтереси родини», «Плануємо родинний бюджет», «Запозичення, заощадження та інвестиції» та «Фінансова безпека та шахрайство».

У цих розділах учень, передусім, має засвоїти зміст фундаментальних категорій, які властиві будь-якій економіці та важливі для будь-якої родини. Це – гроші, форми зайнятості та економічної активності (наймана праця, підприємництво тощо), фінансовий план, надходження, витрати, податки тощо. Далі він ознайомлюється із фінансовою системою, її учасниками, послугами, що пропонуються банками та небанківськими фінансовими установами, та новітніми тенденціями у фінансовій сфері (фінтех) тощо. Наступні матеріали присвячені різним формам заощаджень та

інвестування, та різним формам запозичень. Учень не лише ознайомлюється з основними видами фінансових послуг, а й вивчає особливості їх надання, у тому числі юридичні аспекти. Останній розділ дозволяє учням дізнатися більше про різні види ризиків, ознайомитись зі способами захисту від шахраїв, а також допомагає учням усвідомити важливість захисту прав споживачів фінансових послуг.

У 9 класі програмою передбачено також 2 розділи. Розділ **«Підприємливість і підприємництво»** знайомить учнів з темами: «Економічний спосіб мислення», «Шукаємо бізнес-ідею», «Створюємо бізнес-команду», «Де взяти гроші для реалізації бізнес-проєкту?», «Управління фінансами в бізнесі», «Формуємо бізнес-план», «Ризики підприємницької діяльності» і «Реклама та комунікації — рушії бізнесу».

Розділ **«Соціальна відповідальність бізнесу та відносини з державою»** передбачає теми: «Соціальна відповідальність бізнесу», «Оподаткування бізнесу та відповідальність за зобов'язаннями» і «Цифрові технології для ведення бізнесу».

У цих розділах учень знайомиться з основними поняттями сучасного підприємництва; суб'єкти та об'єкти підприємницької діяльності роль держави в розвитку підприємницької діяльності; формується розуміння сутності підприємницького середовища в Україні, організаційно-правових форм підприємницьких організацій, етичних норм підприємницької діяльності; формується уміння планувати підприємницьку діяльність, організувати пошук інформації у процесі вивчення бізнес-середовища та привабливості підприємницького клімату, розробляти бізнес-план, визначати ефективність бізнесу.

Навчальний курс «Підприємництво і фінансова грамотність» передбачає міжпредметні зв'язки з інформатикою, мовно-літературною, математичною, технологічною, соціальною і здоров'язбережувальною, громадянською та історичною галузями. Він має чітку практичну спрямованість, що реалізується під час проведення досліджень, виконання практичних робіт і вправ, моделювання, розв'язання ситуативних, проблемних, аналітичних завдань та досліджень, організацію екскурсій, роботу з навчальною та науково-популярною літературою, цифровими ресурсами. Це спрямовано на розвиток умінь і навичок роботи з різними джерелами інформації, а також передбачають розв'язання фінансово-економічних завдань, проведення міні-досліджень, дискусій, презентацій, ділових і рольових ігор, творчих робіт, індивідуальних і колективних проєктів, підготовку повідомлень, виступів тощо.

Орієнтовні методи та форми роботи пропонується. Результати дослідження учнів учитель оцінює під час презентацій.

Години резервного навчального часу вчитель може використати для детальнішого вивчення або повторення певного навчального матеріалу з урахуванням здібностей і навчальних можливостей учнів або для тематичного оцінювання (уроків систематизації та узагальнення, уроків-екскурсій, реалізації проєктної діяльності тощо).

Вивчення курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» в базовій школі передбачає два види контролю:

- поточний — під час вивчення теми (усне опитування, тестування, самостійні, практичні роботи, творчі роботи, дослідження, захист проєктів і власних досліджень тощо);
- підсумковий — наприкінці вивчення розділу або теми (усні та письмові роботи, тести, бесіди тощо).

Об’єктами перевірки й оцінювання є очікувані результати навчання, критеріями оцінювання – визначені державним стандартом базової загальної середньої освіти орієнтири. Під час оцінювання передбачено інтеграцію результатів різних видів діяльності учнів / учениць. До основних видів оцінювання належать поточне й підсумкове. Оцінювання поточних результатів навчання має бути формувальним. Додатковими засобами стимулювання пізнавальної активності учнів є само- і взаємооцінювання. Оцінюючи результати навчальної діяльності учнів необхідно враховувати рівень засвоєння теоретичних знань, сформованості практичних умінь, досвід дослідницької та творчої діяльності.

Загальна кількість годин, відведених модельною навчальною програмою на вивчення курсу, відповідає рекомендованому навчальному часу, визначеному Типовою освітньою програмою для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти (наказ МОН України від 19.02.2021 р. № 235).

Очікувані результати навчання (будуть розвиватися такі навички)	**Зміст матеріалу, теми**	**Види навчальної діяльності**
знаходить та аналізує інформацію про професії з різних джерел; **характеризує** чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства та соціальний устрій; **використовує** здобуті знання і набутий досвід для розв’язання навчальної проблеми;	**Вступ** Підприємництво та фінанси	► вправа «Встановлення особливостей та мети підприємницької діяльності на конкретних прикладах»; ► створення інтелект-карти «ми у світі фінансів»; ► тест на профорієнтацію
РОЗДІЛ І. ПРИКЛАДНІ ФІНАНСИ		
налаштовує онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для індивідуальної або групової діяльності і комунікації; **використовує** різні форми представлення економічної інформації; **виконує** дослідження самостійно або в групі, фіксує одержані результати у самостійно визначений спосіб; **оцінює** доцільність використання цифрових пристроїв та інформаційних технологій для розв’язання навчальних проблем, спілкування і власного розвитку	**Тема 1. Гроші у житті людини** Історія виникнення та еволюція грошей. Грошові відносини	► віртуальна екскурсія в «Музей грошей Національного банку України»; ► складання схеми «Еволюція розвитку грошей від давніх часів до сьогодення»; ► мінідослідження: «Елементи захисту паперових грошей

розрізняє джерела отримання додаткової інформації для розв'язання навчальної проблеми; **пропонує** варіанти співпраці в групі для розв'язання навчальної проблеми; **бере** активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії; **моделює** самостійно або за допомогою вчителя життєві фінансові ситуації, в тому числі пов'язані з питаннями енергоспоживання; **презентує** результати дослідження у самостійно обраний спосіб, зокрема з використанням цифрових пристроїв; **виявляє** емоційно-ціннісне ставлення до спільної діяльності та досягнутих результатів	**Тема 2. Фінансова поведінка** Що таке фінансова поведінка людини? Характер людини та її фінансова поведінка. Фінансова поведінка: ризики та наслідки. Фінансова поведінка людини — фактор, що впливає на енергоспоживання та заощадження ресурсів.	► обговорення життєвих уявлень про фінансову поведінку в залежності від ставлень та характеру людини; ► робота в малих групах щодо визначення ризиків фінансової поведінки людини за змодельованими ситуаціями; ► робота в групах щодо визначення впливу воєнного стану на фінансову поведінку людей; ► кейс «Фінансова поведінка людини за результатами запропонованої життєвої ситуації»

Очікувані результати навчання (будуть розвиватися такі навички)	**Зміст матеріалу, теми**	**Види навчальної діяльності**

використовує здобуті знання і набутий досвід для розв'язання навчальної або життєвої проблеми; **взаємодіє** в групі і усвідомлює особисту відповідальність за досягнення спільного результату; **бере** активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії відповідно до мети та ситуації спілкування; моделює об'єкти і явища самостійно або з допомогою вчителя; **толерантно коментує** різні погляди на навчальну проблему, узагальнює їх, обстоюючи власну позицію, використовує в спілкуванні типові формули етикету, зважає на культурне різноманіття; **оцінює** ефективність обраних способів / засобів розв'язання навчальної / життєвої проблеми	**Тема 3. Ролі людини: особис тість, споживач, громадянин** Поведінка споживача та фактори, що її визначають. Поведінка між покупцем і продавцем. Прийняття рішення про купівлю товару чи отримання послуги. Людина та її фінансові відносини з державою	► створення моделі власної фінансової поведінки споживача «Я і мої сильні сторони (характер, здібності, захоплення»; ► робота в групі «Складання правил фінансової поведінки споживача при купівлі певного товару (за вибором)»; ► коректне ведення навчального діалогу при роботі в парі щодо співробітництва між покупцем і продавцем; ► обговорення моделі особистісної поведінки громадян в період воєнного стану; ► навчальна гра «Шкільний ярмарок»; ► навчальна гра «Коло економічного кругообігу»
РОЗДІЛ ІІ. РОДИННІ ФІНАНСИ		

вирізняє проблемні фінансові ситуації, які можуть бути розв'язані математичними методами; **доцільно добирає** математичні поняття, факти та послідовність дій для розв'язання проблемних ситуацій і одержання результату; **обґрунтовує доцільність** відповідальної споживчої поведінки із застосуванням інформаційних джерел; **виконує** операції з математичними об'єктами і використовує різні форми представлення фінансової інформації **оформлює** власне висловлення, дотримуючись принципів академічної доброчесності; **аналізує і застосовує** прості економічні концепції	**Тема 1. Потреби та інтереси родини** Обмеженість та вичерпність ресурсів і безмежність потреб. Потреби та їх види. Необхідність вибору. Інтереси родини. Відповідність задоволення потреб можливостям родини	► навчальна гра «Бюджет родинного свята»; ► складання та розв'язування життєвої задачі «Можливість родини провести ремонтні роботи в будинку»; ► виступ з повідомленням на тему «Трендові потреби людства»; ► моделююча вправа «Оцінювання потреби в товарі (послузі) залежно від співвідношення «ціна / якість»

Очікувані результати навчання (будуть розвиватися такі навички)	**Зміст матеріалу, теми**	**Види навчальної діяльності**

генерує та обґрунтовує творчу фінансову/підприємницьку ідею і обирає об'єкт проектування для її розв'язання; **передбачає** можливість існування альтернативного варіанта розв'язання проблемної ситуації з урахуванням можливих ризиків; **доцільно добирає** математичні поняття, факти та послідовність дій для розв'язання фінансових проблемних ситуацій і одержання результату; **обґрунтовує доцільність** відповідальної споживчої та енергоефективної поведінки виконує операції з математичними об'єктами і використовує різні форми представлення фінансової інформації; **створює** власний навчальний продукт	**Тема 2. Плануємо родинний бюджет** Бюджет родини: його види та типи. Доходи і витрати бюджету. Використання інформаційних технологій для планування та ведення бюджету. Кишенькові гроші дітей. Переваги енергоефективності для родини. Інвестування родини в енергозбереження.	► обрахунок місячного бюджету родини та визначення його виду і типу; ► використання застосунків Android та IOS для ведення особистого та родинного бюджету; ► оцінка власного вкладу у формування бюджету родини; ► мозковий штурм «Альтернативні варіанти формування доходів і витрат бюджету родини»; ► кросворд «Створюємо пасивний дохід»»; ► навчальна гра «Бюджет літнього відпочинку: що можна та що не можна» ► розв'язування задач з тематики інвестування родини в енергозберігаючі технології

вирізняє проблемні ситуації, які можуть бути розв'язані математичними методами; **виконує** операції з математичними об'єктами і використовує різні форми представлення інформації; із застосуванням інформаційних джерел обґрунтовує доцільність відповідальної споживчої поведінки та екологічного виробництва; **доцільно добирає** економічні поняття, факти та послідовність дій для розв'язання проблемних фінансових ситуацій і одержання результату; **аргументує та обстоює** власну позицію, використовуючи різноманітні ресурси, порівнює альтернативні погляди з кількох інформаційних джерел; **виконує** різні ролі в груповій онлайн-комунікації, обирає потрібні стратегії співпраці в різних ситуаціях спілкування на основі прочитаного створює власний або колективний медійний продукт	**Тема 3. Запозичення, заощадження та інвестиції** Передумови формування заощаджень родиною. Що таке депозит? Особливості його обрахунку. Обираємо депозитну пропозицію. Запозичення та їх роль у житті людини. Обираємо кредитну пропозицію. Кредитна історія. Інвестиції та родинний бюджет	► гра-симулятор «Заощадження»; ► фінансово-економічна гра «Життєвий капітал»; ► фінансово-економічна гра «Cash Flow»; ► пошук інформації щодо діючих умов депозитів в різних банках та прийняття рішення про вибір оптимального варіанту; ► створення рекламного проспекту; ► бліц-гра «Будь фінансово грамотним!»; ► інтерактивне заняття у форматі воркшоп «Плануємо особистий бюджет, заощаджуємо та інвестуємо»; ► презентація «Кредитна історія»; ► оцінювання результатів індивідуальної/ групової роботи, підбиття її підсумків
Очікувані результати навчання (будуть розвиватися такі навички)	**Зміст матеріалу, теми**	**Види навчальної діяльності**

розпізнає дезінформацію, маніпулювання, зокрема в рекламі фінансових послуг; **розрізняє** окремі елементи маніпуляції; **обґрунтовує доцільність** відповідальної споживчої поведінки; **передбачає** можливість існування альтернативного варіанта розв'язання проблемної фінансової ситуації з урахуванням можливих фінансових ризиків; **оцінює** ефективність обраних способів / засобів розв'язання життєвої фінансової проблеми	**Тема 4. Фінансова безпека та шахрайство** Формування фінансової безпеки. Як себе захистити від фінансового шахрайства? Захист прав споживачів фінансових послуг	► складання та розв'язування життєвих задач «Знайдіть, які фінансові дії є небезпечними в Інтернеті»; ► складання правил обачливої фінансової поведінки користування банківською карткою школярем; ► складання словничка наукових термінів

РОЗДІЛ І. ПІДПРИЄМЛИВІСТЬ І ПІДПРИЄМНИЦТВО		
знаходить потрібну економічну інформацію, відому або нову, в одному чи кількох джерелах і використовує її відповідно до визначених навчальних цілей; **планує** своє життя у коротко- та/або довготривалій перспективі, планує способи досягнення своїх життєвих цілей; **поєднує** подану в різні способи економічну інформацію з кількох текстів, гіпертекстів у цифровому середовищі; **використовує** інформаційно-комунікаційні технології для опрацювання, перетворення і поширення інформації економічного змісту, висловлює власні судження щодо енергоефективності; **виконує** дослідження самостійно, фіксує одержані результати у самостійно визначений спосіб; **аналізує** інформацію про професії з різних джерел відповідно до власних інтересів та навчальних завдань	**Тема 1. Економічний спосіб мислення** Хто такий підприємець і якою є підприємлива людина? Чи кожна людина може бути підприємцем? Економічний спосіб мислення, підприємливість. Тайм-менеджмент. Бізнес етикет, ділова репутація. Енергоетикет як складова сучасного бізнесу	► виступ з повідомленням «Історії для натхнення: успішні діти- підприємці»; ► вправи на лідерство «Виготовлення власної візитівки», «Риси лідера»; ► складання правил ділового етикету; ► навчальний проект «Мистецькі та літературні твори з фінансовим змістом»; ► тренінгова вправа «Мій капітал часу» ► проєкт «Енергоаудит в школі та вдома»; ► розробка інформаційної кампанії з енергозбереження

Очікувані результати навчання (будуть розвиватися такі навички)	**Теми, зміст навчального матеріалу**	**Види навчальної діяльності**
знаходить, **відбирає** та **оцінює** актуальну економічну інформацію для виявлення творчого задуму, визначає достовірність використаних джерел; **здійснює** маркетингові дослідження з метою розроблення бізнес-проєкту; **генерує** ідеї для розв'язання навчальної бізнес-ідеї, оцінює можливості її реалізації; **взаємодіє** в групі і усвідомлює особисту відповідальність за досягнення спільного результату **створює** власний інтелектуальний продукт, дотримуючись засад академічної доброчесності; **презентує** результати проєкту через різні комунікаційні канали, засоби презентації, зокрема з використанням цифрових пристроїв; **оцінює** ризики і приймає рішення стосовно завдань бізнес-проєкту на основі результатів маркетингових досліджень	**Тема 2.Шукаємо бізнес-ідею. Створюємо бізнес-команду** Дослідження ринку та пошук бізнес-ідеї. Як знайти свою нішу: споживачі та конкуренти. Опис бізнес ідеї. Шукаємо партнерів. Формуємо команду: хто потрібен для впровадження бізнес-ідеї. Релокований бізнес: виклики та можливості	► вправа «Плануємо на папері. Складання списку бізнес-ідей»; ► вправи з тимбілдингу для формування бізнес-команди»; ► презентація та оцінка бізнес-ідеї; ► моделююча вправа «Пошук працівника»; ► зустрічі з успішними підприємцями; ► дослідження «Виклики та можливості для бізнесу, релокованого внаслідок воєнних дій: корегуємо бізнес-ідею та бізнес-концепцію»

генерує ідеї для розв'язання підприємницького проєкту, оцінює можливості його реалізації; **досліджує** проблемну ситуацію, використовуючи різноманітні джерела інформації, оцінює повноту і достовірність інформації; **знаходить, відбирає та оцінює** актуальну фінансову інформацію для реалізації підприємницького задуму; **розпізнає** дезінформацію, маніпулювання, зокрема в рекламі фінансових послуг; **створює** самостійно типові тексти (зокрема заявки на кредит), для досягнення відповідної фінансової мети; **безпечно спілкується** у цифровому середовищі; **презентує** результати дослідження у самостійно обраний спосіб; **критично оцінює** самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію про грошові запозичення	**Тема 3. Де взяти гроші для реалізації бізнес-проєкту?** Чи можна розпочати бізнес без грошей? Власні кошти. Кредити від банків: що для цього потрібно. Позики від кредитних спілок, фінансових та лізингових компаній, ломбардів. Гранти: пошук та подання заявки. Краудфандингові платформи. Гроші від держави: пільгові кредити на розвиток бізнесу, програми державної підтримки підприємництва. Використання державних програм та пільг для стимулювання енергоефективності в бізнесі	► дослідження «Чи можливо створити бізнес без грошей?»; ► рольова гра «Отримання кредиту чи позики на відкриття власної справи у банку»; ► пошук інформації в мережі Інтернет щодо отримання грантового фінансування для реалізації учнівських проєктів та розвитку родинного бізнесу; ► фінансування для реалізації хобі (захоплення) з використанням краудфандингових платформ; ► зустріч з експертами з питань енергоефективності; ► рольова гра «Подання заявки на отримання державної пільги для енергоефективного проекту»

Очікувані результати навчання (будуть розвиватися такі навички)	**Теми, зміст навчального матеріалу**	**Види навчальної діяльності**

знаходить, **відбирає** та **оцінює** актуальну інформацію для виявлення творчого задуму; **будує** модель бізнес-проєкту, доречно добирає математичний апарат для побудови цієї моделі; **виконує** операції з математичними об'єктами і використовує різні форми представлення економічної інформації, здійснює переходи між ними в процесі створення бізнес-плану; **моделює** економічні об'єкти і явища самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб; **спостерігає, виконує дослідження** самостійно / в групі, фіксує одержані результати у самостійно визначений спосіб; **використовує** здобуті фінансово-економічні знання і набутий навчальний досвід для розв'язання життєвої проблеми	**Тема 4. Управління фінансами в бізнесі. Формуємо бізнес план** Формування бізнес-плану. Доходи від підприємницької діяльності. Витрати підприємця. Як порахувати ефективність бізнесу. Упровадження системи енергоаудиту та моніторингу енергоспоживання на підприємстві, участь у програмах енергозбереження	▶ групова робота із підготовки учнівських startup-проєктів; ▶ створення бізнес-плану; ▶ конкурс-презентація startup-проєктів; ▶ обговорення ідей для підвищення ефективності бізнес-проєкту; ▶ тренінг «Книжкова фабрика»; ▶ пошук інформації в мережі Інтернет щодо лайфхаків, які допоможуть створити власний бізнес; ▶ дискусія «Важливість моніторингу енергоспоживання для підприємств та громади»
знаходить потрібну економічну інформацію в одному чи кількох джерелах і використовує її відповідно до самостійно визначених навчальних цілей; **розпізнає** дезінформацію, маніпулювання, зокрема в рекламі; **поєднує** подану в різні способи інформацію з кількох текстів, гіпертекстів у цифровому середовищі; **враховує** думки / погляди інших під час прийняття спільних рішень; **аналізує** інформацію про професії з різних джерел відповідно до власних інтересів, життєвих намірів або стратегій	**Тема 5. Ризики підприємницької діяльності** Що таке ризик, наслідки його реалізації. Ризики, що можуть загрожувати успішній реалізації бізнес-ідеї. Захист від ризиків: самострахування та страхування	▶ вправа «Реальні історії невдач підприємців»; ▶ виявлення ризиків для конкретної бізнес-ідеї з використанням методів критичного мислення; ▶ робота в групах «Вибір страхової компанії за заданими критеріями»; ▶ складання схеми «Дії страхувальника при настанні страхового випадку»

Очікувані результати навчання (будуть розвиватися такі навички)	Теми, зміст навчального матеріалу	Види навчальної діяльності
знаходить, **відбирає** та **оцінює** актуальну інформацію для виявлення творчого задуму, визначає достовірність джерел; **коментує** інформацію (зокрема частково неповну), сприйняту з одного чи кількох джерел; **розпізнає** дезінформацію, маніпулювання, зокрема в рекламі; **безпечно спілкується** у цифровому середовищі з урахуванням принципів академічної доброчесності; **генерує** ідеї для розв'язання навчальної / життєвої проблеми, оцінює можливості їх реалізації; **спостерігає, виконує дослідження** в групі, фіксує одержані результати у самостійно визначений спосіб	**Тема 6. Реклама та комунікації — рушії бізнесу** Реклама та канали її поширення. Комунікації як форма взаємодії. Вимоги до реклами. Ефективність реклами. Соціальні мережі, їх вплив на успішність бізнесу	► вправа «Промислова розвідка»; ► вправа «Обмін проблемами: оцінка дотримання вимог до реклами товару (послуги) відомих брендів; ► тренінг «Виробництво та пропонування на ринку розвивальної іграшки»; ► дослідження «Як соціальні мережі впливають на розвиток бізнесу»; ► інсценування рекламного проєкту (*з попередньою підготовкою*)
РОЗДІЛ ІІ. СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ТА ВІДНОСИНИ З ДЕРЖАВОЮ		

знаходить, відбирає та оцінює актуальну економічну інформацію для виявлення творчого задуму, визначає достовірність джерел; **генерує ідеї** для розв'язання навчальної / життєвої проблеми, оцінює можливості їх реалізації; **бере активну участь** у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії відповідно до мети та ситуації спілкування; **дослухається** до інших думок, демонструючи готовність до зміни власної позиції за умови отримання достатньої аргументації; **логічно і послідовно презентує** у визначеній власні погляди, ідеї, переконання, підкріплюючи їх аргументами та наводячи доречні приклади із власного або суспільно-історичного досвіду; **створює** власний інтелектуальний продукт, дотримуючись засад академічної доброчесності; **безпечно спілкується** у цифровому середовищі з урахуванням принципів академічної доброчесності	**Тема 1. Соціальна відповідальність бізнесу** Соціально орієнтований бізнес: що це означає та чому важливо? Волонтерство в Україні — виключне явище соціальної активності. Благодійництво, меценатство, спонсорство. Відповідальний бізнес: як компанії підтримують одна одну та суспільство в умовах воєнного стану. Плюси впровадження корпоративної соціальної відповідальності Екологічна відповідальність бізнесу. Податки на споживання енергії	► проведення учнівського опитування думок про волонтерство та соціально орієнтований бізнес в Україні й світі; ► твір-есе «Соціально орієнтований бізнес в моїй громаді»; ► дослідження «Як покращити якість суспільних товарів та послуг?»; ► вправа «Як компанії підтримують одна одну та суспільство в умовах воєнного стану» з використанням технологій критичного мислення; ► дебати «Волонтерство, благодійництво, меценатство, спонсорство: діяльність заради іміджу чи прибутку?» ► зустрічі з волонтерами; ► розробка інформаційної листівки / веб-сайту щодо екологічної відповідальності бізнесу

Очікувані результати навчання (будуть розвиватися такі навички)	**Теми, зміст навчального матеріалу**	**Види навчальної діяльності**

виконує навчальні дії з економічними об'єктами і використовує різні форми представлення інформації, здійснює переходи між ними в процесі розв'язання проблемної ситуації; **генерує** ідеї для розв'язання навчальної / життєвої проблеми, оцінює можливості їх реалізації; **аргументує та обстоює** власну позицію, використовуючи різноманітні ресурси, порівнює альтернативні погляди з кількох інформаційних джерел; **виявляє** емоційно-ціннісне ставлення до індивідуальної діяльності та досягнутих результатів	**Тема 2. Оподаткування бізнесу та відповідальність за зобов'язаннями** Місцеві податки. Державні податки. Податкові пільги та санкції. Відповідальність за невиконання фінансових зобов'язань. Відповідальність підприємства за екологічні збитки	► складання схеми класифікації податків в Україні; ► складання та розв'язування життєвих задач щодо розрахунку податку на прибуток; ► пошук інформації в мережі Інтернет щодо схем ухилення від сплати податків; ► виступ з повідомленням «Правові наслідки ухилення від сплати податків» ► аналіз реальних кейсів про екологічні збитки, спричинені діяльністю підприємств ► проєкт «Розробка плану дій для підприємства, що випадково завдало екологічної шкоди»
аргументує вибір доцільних цифрових пристроїв та інформаційних технологій для розв'язання навчальних завдань; **презентує** самостійно здобуту інформацію у формі текстової, відео, аудіо, графічної, табличної інформації або інфографіки, зокрема з використанням цифрових технологій і пристроїв; **використовує** приладдя та інформаційно-комунікаційні технології; безпечно спілкується у цифровому середовищі з урахуванням принципів академічної доброчесності; **презентує** результати дослідження у самостійно обраний спосіб, зокрема з використанням цифрових пристроїв	**Тема 3. Цифрові технології для ведення бізнесу** Держава у смартфоні. Цифрові фінансові послуги та інструменти	► пошук інформації в електронних державних базах даних щодо отримання цифрових фінансових послуг; ► презентація прикладів використання цифрових технологій в бізнесі; ► учнівський проєкт «Як цифрові технології змінять нашу країну: оптимістичний погляд у майбутнє»

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багатий тато, бідний тато. [Електрон. ресурс] / Роберт Кіосакі, 2007. URL: https://www.youtube.com/watch?v=T7rHPJOLlvw
2. Геращенко О. Економіка. Власний бізнес. Перший крок / Олексій Геращенко. — Київ: Фоліо, 2020. — 123 с.
3. Дев'ятка О. Фінансова грамотність для початківців: 11 унікальних порад, які вас шокують! [Електрон. ресурс] / О. Дев'ятка // Гривня. — 2023. — 25 березня. — Режим доступу: https://www.grivnya.in.ua/finansova-gramotnist/finansova-gramotnist-dlya-pochatkivciv/
4. Карпюк Г.І. Основи підприємництва: Навчальний посібник для здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти, 2020. https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/2021/04/19/ Osnovy%20pidpryyemnytstva.pdf
5. Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року. https://business.diia.gov.ua/uploads/8/41540-nbu_strategy_fingramotnosti_2030.pdf
6. Основи економічної грамотності та підприємництва: навчальний посібник /Алєксєєва С. В., Базиль Л. О., Байдулін В. Б., Гриценок І. А., Єршова Л. М., Закатнов Д. О., Орлов В. Ф., Сохацька Г. В. — Житомир: «Полісся», 2021. — 248 с.
7. Письменний В. Енциклопедія для фінансово грамотних школярів / В. Письменний, С. Коженівський ; за ред. д-ра. екон. наук В. Письменного. — 2-ге вид., перероб. і доп. — Тернопіль : ТОВ «Вид-во Астон», 2021. — 224 с.
8. Підприємництво для школярів. Дія. Цифрова освіта. URL: https://osvita.diia.gov.ua/courses/ pidpriemnictvo-dla-skolariv-modul-3
9. Прикладні фінанси. 8 клас: навч.- метод. посібник для вчителя / авт.. кол.; за аг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. — К. : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. – 117 с.
10. Рамка фінансових компетентностей дітей та молоді України. https://nus.org.ua/news/monoprylyudnylo-ramku-finansovyh-kompetentnostej-ditej-ta-molodi-ukrayiny/
11. Родинні фінанси. 5 клас: навч.- метод. посібник для вчителя / авт.. кол.; за аг. ред. д-ра екон.

наук, проф. Т.С. Смовженко. — К. : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. – 117 с.

12. Технології розвитку критичного мислення учнів / Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макістер Д.; Наук. ред., передм. О.І. Пометун. — К.: Вид-во «Плеяди», 2006. - 220 с.
13. Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?: навчальний посібник / авт.кол.; — К., 2019. — 272 с.
14. Фінансовий сенсей. Дія. Цифрова освіта. URL: https://osvita.diia.gov.ua/courses/finansovyysensey
15. Шепель Т. В. Основи підприємницької діяльності / Т. В. Шепель, О. О. Комліченко, А. М. Живець. — Одеса: Олді+, 2021. — 286 с.